

Nr. 37 – 10. september 1974

vi menn

Pris kr. 3,75 inkl. moms.

MED KANO PÅ GLOMMA

600 km – et eldorado for friluftsfolk og fiskere

*Når havet har lekt seg med en mann
må det en mor til for å kjenne ham igjen*

SLIK DØDE MINE SØNNER

**Ny dramatisk serie:
Mordet på millionæren
William Thoresen**

***Kjell Laugerud Garcia
nordmannen som ble
president i Guatemala***

Slik døde

– De vet at havet tar sine menn,
men de vet ikke hvem det blir.

Øverland

Sjåføren som kjører godsroute-bussen forbi Gratangsbotn ut mot Åkenes og Myrlandshaug bøyer seg litt fram og peker over mot en landsens kirkegård i kupert terreng. I julidagens klare solskinn avtegner mørke gravsteiner og hvite kors seg klart mot den intenst grønne bakken. Et stykke nede i skråningen lyser tre høye, skinnende trekors lik hvite flammer.

– Der borte, sier sjåføren, – der borte ligger de.

Han nevner ikke dem som havet ikke har gitt fra seg og som derfor ikke ligger der.

Utenfor bussen er det meste grønt og blått. Rundt en trang fjord stuper bjørkelier og smale jordteiger mot en sjø så fredelig at selv gjestende engler måtte få lyst til å bade.

På jordteigene har menneskene reist sine hus, – velstelte og vakre. Utenfor husene står menneskenes biler og vitner om velstand. Et godt stykke borte, over mot det jeg innbiller meg er Foldvik, ligger en stor, moderne fiskebåt av den typen som den ene uken er snurper, den neste kanskje likebåt under New Foundland eller Bjørnøya.

Menneskene i Gratangen har så visst ikke levd bare av sine jordteiger opp gjennom tidene. Vel har de vært driftige jordbrukere, men like driftige har de vært som fiskere og fangstfolk. Uredde fiskere og fangstfolk. Så har da også mang en skute og mang en mann fra Gratangen satt til når maktene viste seg fra den nådeløse siden. Som da «Lance II» ble malt i stykker ved Syltefjordklubben, mens folkene på «Arktus», «Snarøya», «Selvaag Senior» og «Geir Johansen» avmektige fulgte dramaet der inne i de avsyndige, ville brottene.

Den 7. juni – «kongedagen» 1974. Kisten med de jordiske levninger av et menneske blir senket i grav på en landsens kirkegård i Sør-Troms. Det mangler en fot i kisten. Ingen av de som står rundt graven vet hvilket navn som bør stå på korset, det hvite kors som vil bli reist. Ingen har vært i stand til å gjenkjenne den døde. Nådeløst har havet fjernet alle identifikasjonsmerker.

Likevel har den ukjente fått sine kranser med en siste hilsen. – Hilsen mor, står det på en av sløyfene.

Hilsen mor? Fullstendig meningsløst! tenker mange og skotter mot den litt tykkfalne kvinnen som har lagt ned nettopp den kransen.

Har det rablet for Nanna Johnsen? Hvordan skulle det vel være mulig for henne – mer enn for andre – å vite at nettopp hun for 22 år siden fødte begynnelsen til dette som ikke på flere måneder har vært et levende menneske?

De spør henne ikke, de tar hensyn. Men de tenker sitt. Hun har i et par-tre år vært skral i hodet. Lillehjernen har fått for liten blodtilførsel, derfor har svimmelhet vært hennes daglige følgesvenn. Og hun har hatt dyp sorg. Flere ganger. Markus, mannen hennes, døde for to år siden. I vinter mistet hun det yngste og det eldste av sine syv voksne barn på én gang. Menneskene i Gratangen synes de har skjellig grunn til å tenke sitt om hvordan alt dette har virket på henne, og de gjør det.

Vel fem uker senere blir det halvt fryktssomme, betenkte uttrykket i manges øyne avløst av forundring. Fra en lensmann oppe på Finnmarkskysten er det kommet telefonisk beskjed til bygda: – Vi har, i nærheten av det stedet hvor «Lance II» ble knust i brottene, funnet en støvel med en fot i. Støvelens type og størrelse, samt sokken på foten, beviser at den uidentifiserte som den 7. juni ble gravlagt i Gratangen, var Oddmund Johnsen.

Kvinnen som sitter i sofaen og forteller til VI MENN tar av seg brillene og drar håndbaken et par ganger over øynene. Brilleglassene er blitt våte på innsiden. Men hun forteller villig, til tross for at et norsk billedblad i vinter skrev om hennes og de andres tragedie på en måte mange fant upassende.

– Det var ekkelt å lese det! sier Nanna Johnsen. – De kom her akkurat den dagen da bror til Oddmund, Kastor, ble begravd. Hele bygda hadde nok med sorgen. Og så skriver de slik etterpå. De skulle ikke blande kommuneforhold og politikk inn i en sånn historie!

Andre sier omtrent det samme. Da de få eksemplarene av bladet nådde Gratangen, ble de revet bort. En kvinne forteller at hun først lenge etterpå klarte å få fatt i et eksemplar – fra Stockholm. Da hadde alt mange i Gratangen lest seg til forbitrelse.

Det var ved fem-tiden om morgenen mandag 11. februar at ishavsskuta, for anledningen loddessnurper, «Lance II» av Gratangen på uforklarlig vis kjørte blindbukk inn i brottene ved Syltefjordklubben lengst nord på Varangerhalvøya. Båten hadde en besetning på tretten mann. Skipper om bord var den unge og meget dyktige Oddvar Simonsen fra Tromsø, som tidligere hadde forlist med en snurper som drev fiske utenfor Dakar, Vest-Afrika.

«Lance II», som eides av Enok Martinsen i Gratangen, hadde vært inne med en loddelast på 3000 hektoliter og var på vei til feltet da ulykken inntraff. Det kom under sjøforklaringen fram ting som kan tyde på at man har gått på autopilot uten rormann, til tross for

«Lance II»s
forlis

Når havet har lekt seg med en mann i flere måneder, må det stundom en mor til for å gjenkjenne ham.

DE SOM OMKOM:

Skipper Oddvar Simonsen, Tromsø, gift.
Knut Thomassen, Øvre Salangen, gift, fire barn.
Oddmund Johnsen, Gratangen, ugift.
Kastor Johnsen, Gratangen, ugift, bror av Oddmund.
Karstein Andreassen, Gratangen, ugift.
Helge Hansen, Gratangen, gift, ett barn.
Ernst Martinsen, Gratangen og Tromsø, bror av rederen og den reddede Roald Martinsen, gift, tre barn.
Ingmar Nilsson, Hemsjö, Sverige, bosatt i Foldvik, Gratangen.
Kjell Fosshaug, Storfjord i Lyngen.
Jan Jensen, Harstad, ugift.

Fiskefartøyet «Lance II»s forlis kostet 11 mann livet.

mine sønner

Av
Idar Kristiansen.
Foto:
Jan Fiksdal og
NTB.

Nanna Johnsens to sønner, Oddmund (venstre) og Kastor, ble begge ofre for «Lance II»-tragedien.

7 voksne menn fra Gratangen satte livet til under «Lance II»s forlis. En hel bygd deltok taust i gravfølget. Havet har igjen tatt sine menn.

at Finnmarkskystens mørke fjell ikke var langt borte. Autopiloten hadde ved tidligere tilfelle sviktet og koplet seg ut, det kan ha skjedd denne gangen også. Så førte tilliten til en teknisk innretning, som aldri kan bli 100 prosent sikker, til tap av skute og elleve sterke menns liv...

Lørdag 9. februar ringte Oddmund hjem til sin mor. Båten lå da i Vadsø, og Oddmund fortalte at de hadde hatt et fryktelig uvær — forresten det samme uværet som den engelske tråleren «Gaul» ble borte i. Oddmund ville

vite hva slags vær det var hjemme, hvordan det sto til ellers — alt slikt som en fisker gjerne vil vite når han har vært hjemme fra flere måneder. Helt siden båten gikk fra hjembygda den 10. januar, syv dager etter at Oddmund var kommet hjem fra militærtjeneste i Heggelia, hadde de forgyves ventet på at loddestimene skulle vise seg. — Og nå er de endelig kommet! kunne Oddmund forsikre sin mor. Han hadde ikke hatt for mye å flutte seg med i militæret. Nå skulle det endelig bli penger i lomma!

— Kastor var mer voksen med sine 41 år, sier Nanna Johnsen. — Han var en arbeidsglut. Han Oddmund, han hadde liv for alle!

Men bare to av de tretten om bord i «Lance II» kom hjem med livet i behold. Den ene var rederens bror Roald, som var i maskinen da båten rente seg opp. Vi forstår at det er han som har fortalt Nanna Johnsen det meste av det hun vet om ulykken, slik han har fortalt det til sin bror Enok, redere.

— Det var Enok som lørdag ringte

og sa fra at de hadde funnet foten, forteller Nanna Johnsen. — De skulle sørge for å sende det hit til oss, slik at det kan bli begravd der det andre er...

Igen tørker hun av øynene. — Det har nok tatt på han Enok også. Det er forståelig at nervene ikke er så rare når det skulle gå med 11 mann, deriblant en av hans egne brødre.

Men et raskt møte med Enok Martinsen gjør det klart at han på ingen måte er slått ut. — Karan på «Lance II» va et kjernemannskap! sier han. — Det e forferdelig at de e borte. Men det e sånt som hende, og livet må gå videre. Eg driv på med et prosjekt for å få ny båt, den vil komme på 25 milliona. Men det lar søv vesst ikke gjøre å få dein levert for i søksogsøtti...

— Han Roald skulle opp fra maskinen og ta seg en kopp kaffe da han brått kjente at båten ble så underlig, sier Nanna. — Han prøvde straks å vekke de av mannskapet som sov. Av de som befant seg forut, var Kastor den siste som kom akterover. Nettopp da ramlet antenna ned, og han fikk den i hodet. Det ble et stort hull, — vi så jo liket senere. Men han levde. Skipperen, Oddvar, og Ernst som var førstestemaskinist, var også sterkt forslått.

Roald fortalte at de hadde fått Kastor inn i bestikken, der også skipperen og Ernst var. Han Rudolf var i aktermasta. Jan og Oddmund og han Nilsson, den svenske bestmannen, var i rorhuset. De øvrige befant seg på rorhustaket. Mens Roald ennå var om bord, ble båten slått i fire stykker. De tre i bestikken sa at de ikke lenger var til noe, og de andre skulle bare prøve å berge seg selv.

De to som klarte det, hoppet på havet, det var ikke annet å gjøre, sa Roald. Han ble slått opp i en berghylle, skylt ut derfra, og igjen i bevisstløs tilstand skylt inn. Han våknet på hylla og skjønnte først ikke hvor han var. Men han fros forferdelig, fortalte han, og ville nok ha frosset i hjel om ikke hjelpen ganske snart hadde kommet.

Det var jo båter i nærheten, men de kunne ingenting gjøre på grunn av brottene. Helikopteret kom ved åtte-tiden om morgenen, såvidt sent på grunn av at «Lance II» visstnok hadde oppgitt feil posisjon. Roald sa at helikopteret først gikk rundt og plukket opp dem de kunne se i havet, det var han Kastor og skipperen. Etterpå ble han Roald og den andre som levde, han het visst Gundersen, plukket opp. Men han Roald sa til meg at om forliset hadde skjedd i åpent hav, så ville alle ha blitt reddet.

— Oddmund hadde reist ute siden han var 15 år, forteller Nanna. — Kastor hadde seilt i 4-5 år, bortsett fra fiskeriene. Men så tok han kurs i snekkerarbeid, slik at han kunne bli hjemme og se til, siden faren var dårlig. Han tok over hus og jord. Nå har jeg vært nødt til å ta over det hele, også et lån på 40-50000 kroner, jeg med min skrale helse og min enketrygd.

Også fire av de ennå levende fem

Forts. side 39

Slik døde mine sønner

fra side 11

er på sjøen. En seiler som skipper i Finnmark Fylkesrederi, og en annen som skipper i Ditlef Simonsens rederi. De to andre seiler som førstestyrmenn. Det nytter ikke å be dem om å slutte på sjøen når de har fått sin utdannelse. De sier at det hender ikke noe som ikke skal hende. Det var meningen at både Oddmund og Kastor til høsten skulle til sjøs igjen. De mente at de ville tjene bedre på den måten. Men du vet, det går ikke å sette planer!

Selv sitter jeg igjen bare med sorgen. En 82 år gammel søster av min mann er mitt daglige selskap. Jeg lider ingen øyeblikkelig nød. Hjemmet mitt er pent, og jeg har jo min enketrygd. Det ble samlet inn 180000 kroner i Harstad Tidende, foruten at det ble samlet inn nokså mye i andre aviser som Nordlys. Hvor mye det i alt ble samlet inn, aner jeg ikke. Jeg har ikke sett noe til de pengene, og jeg vet ikke hvor de er. Men jeg har fått 4000 kroner i effekterstatning. Og så har jeg fått utbetalt 10000 kroner i engangsstønad for hver av de to guttene, så jeg kan vel ikke klage?

Nannas fremstilling er kanskje ikke korrekt i enhver liten detalj. Hennes bitre viten er annenhånds hva selve forliset angår. Selv Roald Martinsen kan vanskelig gjøre rede for alt som hendte i de tre viddstimer før han ble reddet. Derfor kan man vanskelig bebreide avisene at det i enkelte artikler snek seg inn unøyaktigheter, som når det antydes at de to som ble reddet av helikopteret ble plukket opp fra masta og skorsteinen. Slik het det i en Oslo-avis hin mandag:

— Redningshelikopteret, som tok opp de to overlevende, fraktet dem straks til Vardø sykehus, siden begge var alvorlig skadd. Det ligger en rekke fiskebåter ved havaristedet, og redningskøyter er på vei. Men sjøen går så grov i området, at ingen båter tør gå for nær havaristedet.

«Lance II» er på 378 tonn og hadde 13 mann om bord. Havaristedet ligger omtrent midtveis mellom Vardø og Båtsfjord. Radiokontakt med «Lance II» ble brutt like etter havariet, men båter som var i nærheten meldte at de kunne se lys fra havaristen. Like før klokka åtte ble det observert en mann ved skorsteinen på «Lance II» og en mann i masta. De ble tatt opp av redningshelikopteret.

— Vi satt hjelpeløse i to timer, sier vakthavende ved redningssentralen i Bodo.

— Vi visste hva som skjedde, men sjøen gikk forferdelig grov, og det var ikke mulig å komme inntil havaristen. I tillegg er terrenget rundt havaristedet vanskelig, slik at det ikke kunne settes i gang hjelpeaksjon fra land.

Alt som heter livbåter om bord i «Lance II» ble knust i den grove sjøen. Det er flere fiskebåter i området, men ingen av dem tør gå opp til havaristen.

Dagen etter, tirsdag, har Dagbladet flere detaljer:

— Det var like før klokka fem i går morges at Vardø Radio fikk oppkalling fra «Lance II», men forbindelsen varte bare et lite øyeblikk. Vedkommende som brukte radioen fra det forliste fartøyet var helt rolig i røsten da han sa fra at båten var gått på grunn ved Makkaur. «Lance II» fløt ennå, men mannskapet gjorde seg i dette øyeblikk klar til å gå i redningsbåtene. Det ble bedt om øyeblikkelig hjelp, men plutselig ble forbindelsen kuttet.

Vardø Radio alarmerte straks, og flere båter gikk øyeblikkelig mot havaristen. To nødskreier som ble skutt opp fra «Lance II» i tussmørket, gjorde det mulig å finne fram til havaristen uten noen forsinkelser.

For det viste seg at den lå 7–8 kvartmil sør for den posisjon som var oppgitt som havaristedet.

Da de første fartøyer kom ut mot havaristen, kunne de se at den var bruddet i to og at havsjøen fosset over vraket. De to av mannskapet som er berget, Roald Martinsen og Gudmund Skogvik, ligger i øyeblikket sterkt forslått på Vardø sykehus, men er i relativt god form.

Det har i de siste dagene vært målt opp til orkans styrke på Finnmarksysten, og bl. a. hurtigruteskipet «Håkon Jarl» måtte gjøre vendreis til Vardø da en salong ble fylt med vann etter at ventilene ble trykket inn av sjøen. Kaptein Oscar Eilertsen karakteriserer da også værforholdene som de verste han har opplevd de tretti år han har bak seg på sjøen.

Sjøforklaringen ble holdt i Tromsø byrett ni dager etter forliset, og det kan av flere grunner være verd å sitere referatet fra rettsmøtet. Ikke minst derfor at det avdekker to forhold som hver for seg kanskje var skjebnesvangre, nemlig mulig feil ved autopiloten, og feilplassering av redningshelikopteret. Igjen siterer vi fra Dagbladet:

— Hadde redningshelikopteret rukket frem til Syltefjordstauraen der «Lance II» forlisten ved 05-tida mandag 11. februar, bare tre kvarter tidligere, ville hele tolv av mannskapet på tretten mann blitt reddet. Den trettedne klarer aldri å komme seg fra mannskapshugarene forut, over dekk og inn i torhuset.

Roald Martinsen og Gudmund Skogvik var de eneste som våget å klatre opp i bakre mast og så hoppe mot land idet «Lance II» la seg hardt over. Roald Martinsen som satt i messa da grunnstøtingen skjedde, og som hadde klær på seg, fikk flådd av seg det meste da han havnet i sjøen. Han ble trukket ut av brenningen og var under to ganger før han ble slengt opp på den klippesådde stranden. Da var alt han hadde av klær flådd av ham og han sto der i bitende kulde bare med en truse på seg. Den andre — Gudmund Skogvik — som lå og sov, hadde fått på seg noen klær da han berget seg opp i torhuset og hadde disse på seg da han ble skylt iland etter sitt desperate sprang fra aktermasta.

Det faktum at redningshelikopteret er stasjonert på Banak flyplass i Lakseelv, mange mil fra kysten, er sannsynligvis en av årsakene til at ikke ti mann til ble berget. Det tok med andre ord for lang tid før helikopteret nådde fram. Om årsaken til uhellet kunne ingen av de to overlevende si noe helt eksakt. Mens den ene mente at det måtte ligge en menneskelig svikt bak tragedien, ville ikke den andre se bort fra at det kunne ha oppstått en feil ved autopiloten. Men begge to var enige om at hadde redningshelikopteret vært stasjonert nærmere kysten og dermed i nærheten av fiskeflåten, ville mye ha sett annerledes ut i dag.

— Livet må gå videre, sier Enok Martinsen som er travelt opptatt med å planlegge ny båt for å holde tragedien på avstand. Men tungt går livet videre for den som har mistet far eller bror. Eller to sønner, slik som Nanna Johnsen.

— Vi avbryter sendingen for en viktig meddelelse...

Bedre tilbud tror vi ikke du kan få, sammenlign gjerne - både prisen og kvaliteten tåler det!

Stereo KASSETTSPILLER MED FM RADIO KOMPLETT TIL BILEN

- ★ teleskopantenne
- ★ to høyttalere
- ★ 1 ferdig innspilt stereokassett

695:

Send inn kupongen og prøv den. Vi er sikker på at du blir begeistret. Du har full rettrett i 10 dager. Lettfattelig monteringsveiledning på norsk - og materiell følger med.

TEKNISKE DATA:

Dimensjoner:	15,5 x 16,5 x 7 cm
Vekt:	2 kg
System:	4-spors stereo
Beskytning:	6 transistorer - 3 IC kretser + 4 dioder
Utgangseffekt:	6 watt totalt
Utgangsimpedans:	4 ohm pr. kanal
Frekvensområde:	50-10.000 Hz
Wow & Flutter:	Mindre enn 0,35%
FM-frekvens:	88-108 MHz
Høyttalere:	2 stk. 4 watt dynamiske med feltstyrke 7500 gauss, diam. 4,5"
Antenne:	5 ledds stål teleskopantenne

Kassettspilleren med FM radio kan brukes for alle typer 4-spors kompaktkassetter. Den har tone, volum og balansekontroll med skyvepotensiometer. Hurtig frem-spilling av båndet samt kontroll-lampe. Spilleren/radioen er kompakt med lav vekt. Drivspenning 12 volts likestrøm. Skifte mellom bånd og radio kan skje selv om båndet står i spilleren. Anlegget koster i dag kontant kr. 695,- + porto/gebyr kr. 14,50. Eller på avbetaling: Kont. kr. 247,- deretter kr. 83,- pr. mnd. i 6 mndr. - tils. kr. 745,- + porto/gebyr kr. 14,50. Eventuelt returporto betales av kjøper.

Kupong!

SANDNES HOBBYIMPORT A/S Boks 293, 4301 Sandnes

Send meg med 10 dagers full rettrett med 2 høyttalere, antenne og 1 innspilt stereokassett, stk. bilspiller/FM, komplett kontant pr. postoppkrav kr. 695,- + porto/gebyr kr. 14,50. Jeg ønsker å betale betale på avbetaling kr. 247,- + porto/gebyr kr. 14,50. Jeg ønsker å betale i 6 mndr. - tils. kr. 745,- + porto/gebyr kr. 83,- pr. mnd. i 6 mndr. - tils.

Navn: _____ Adresse: _____ Postnr./sted: _____ Ønskes avbetaling sender vi Dem kontrakt for underskrift (Aldersgrense 20 år)

VM 37-74